

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ

**Fakulta sociálních studií
Katedra sociologie**

Bohuslava Doláková (UČO 175975)
Politologie - Sociologie
bakalářské studium
imatrikulační ročník 2005

**The Public sphere
Institute veřejnosti**

Jürgen Habermasⁱ

Úvod do politické sociologie (SOC 137)
Příprava na prezentaci

V Brně 17.4.2006

Pojem „veřejná sféra“

Pod pojmem „**veřejná sféra**“ máme primárně na mysli oblast sociálního života, ve které se formují jevy jako je veřejné mínění. Do této oblasti mají z principu přístup všichni občané. Ti se dají považovat za **veřejnost**, pokud se momentálně zabývají obecnými zájmy bez toho, že by je někdo nějak omezoval – mají tedy právo se svobodně shromažďovat a vyjadřovat svobodně své názory. Pokud se veřejné diskuze týkají státu mluvíme o **politické veřejné sféře**, která působí jako protiváha moci státu. Tuto moc na základě racionální diskuze kriticky posuzuje a kontroluje „**veřejné mínění**“, a to jak neformálně, tak formálně – prostřednictvím voleb.

Historie

Prapůvod rozdělení oblasti života na „soukromou“ a „veřejnou“ se dá vysledovat již ve starém Řecku, kde příslušníky *polis* byli všichni svobodní občané, zatímco *oikos* (domácnost) byl vyhrazen jen těm nejbližším – rodině.

Ve středověku jsou soukromé i veřejné pravomoci sjednoceny pod vládou feudálů. Ti rádi před poddanými prezentovali svůj status a jejich atributy byly nazývány „veřejnými“ (i dnes je stát reprezentován hlavou státu). Po rozpadu feudální moci se instituce veřejné moci osamostatnily od královského dvora. Došlo tedy k oddělení **soukromé** a **veřejné** sféry. Postupně se z vládnoucí vrstvy stal parlament a z vrstvy zastávající nějaké řemeslo či zaměstnání buržoazie.

„Veřejná moc“ dostala novou podobu v národních a územních státech. Aktivity států jsou postupně vyvažovány tržními vztahy a šířením informací (zejm. pomocí tisku). „Veřejnost“ již neodkazuje ke dvoru, ale ke státu jako usměrňovanému aparátu, který získal monopol na legitimní užití moci. Tím pádem ti jedinci, kteří nezastávají žádný úřad jsou z veřejné moci vyloučeni.

Proti moci státu se vytváří **občanská společnost**, jako společenství soukromých osob. Tato společnost brzy začíná zejm. pomocí tisku působit na podobu veřejné sféry, jde jim zejména o pravidla obchodování – tedy jejich soukromé záležitosti, které ovšem mají veřejný význam.

Liberální model veřejné sféry

Měšťané jako soukromé osoby byli veřejností nepolitickou. Nevládli. Vystupovali proti samotnému principu etablovaného panství. Proti němu staví princip kontroly veřejnosti.

Podoba prvních ústav ilustruje liberální model veřejné sféry: na jedné straně garance **soukromé autonomie**, na druhé omezená **veřejná moc**, mezi nimiž se soukromé osoby sjednotili a vytvořili **veřejnost**. Právě prostřednictvím veřejnosti byly státu formulovány požadavky občanské společnosti.

Obrovskou roli při formování veřejnosti sehrál politický **tisk**. Ten se stal veřejnou institucí a zprostředkoval veřejné diskuze. V 19. st. došlo k transformaci tisku a pod nátlakem soukromých zájmů se tato sféra veřejnosti změnila.

Veřejná sféra v sociálně demokratických státech

Liberální model se již přežil také díky zmasovění veřejnosti, která tak ztratila svoji soudržnost. Díky tomu se dříve soukromé problémy protlačovaly na povrch, do veřejné sféry. Potřeby různých skupin přímo vyžadovaly státní regulaci. Zákony už nemohly být sestavovány na základě veřejné diskuze soukromých osob, ale na základě kompromisů mezi soukromými zájmy. Proto vznikaly různé organizace, které zájmy skupin hájily. Docházelo tak k proplétání soukromých a veřejných sfér. Stát poté převzal politické funkce – Habermas hovoří o „refeudalizaci“ veřejné sféry, kdy dochází k cílenému usměrňování veřejného mínění

pomocí žurnalistické akvizice úřadů, stran a organizací, zatímco opravdová rozhodnutí se konají za zavřenými dveřmi.

Politická veřejná sféra sociálních států je charakteristická slábnoucí kritičností ze strany svých občanů. Dříve se snažila veřejnost o přístupnost svých rozhodnutí, ale dnes se jedná jen o hru tajných politik různých zájmových skupin, které se snaží jen o získání větší prestiže.

Veřejná sféra slábne navzdory přetvoření základních práv sociálním státem: veřejnost se rozšířila na všechny orgány, které mají se státem nějakou spojitost. Veřejnost se stává spíše skupinou organizovaných osob, jen tak může být veřejná komunikace efektivní. Veřejná sféra, označující racionální diskuze mezi soukromými osobami v sociálně-demokratických státech udržována, je pod tlakem strukturálních přeměn. Dnes by mohla být realizována na různých bázích vzájemné kontroly soupeřících organizací, zodpovědných veřejnosti.

Instituce veřejnosti

Ve Francii v 17. století k ranému publiku patřil dvůr a „město“ (respektive část městské šlechty). Spojovala je konzumace a kritika kultury a literatury. Tato společnost se scházela v městských **salonech**. Takto „město“ přebírá kulturní funkce dvora a zároveň i roli nositele veřejnosti a zásadně ji proměňuje.

Salony ve Francii byly jakési enklávy. Měšťané totiž přebírali nejdůležitější pozice v hospodářství, ale šlechta stále úzkostlivě lpěla na svých privilegiích. Přesto se tato šlechta scházela s velkoburžoazií jako se sobě rovnou – a to právě v salonech, kde vznikaly snad všechny důležité myšlenky té doby.

V Anglii je převaha „města“ upevňována podobnými institucemi – **kavárnami**. Kavárny byly centrem nejprve literární a později politické kritiky a začala se v nich prosazovat vzdělaná vrstva, která se tak dostávala na roveň aristokracie a městských intelektuálů. Šlechta, která je spjata s velkoburžoazií reprezentuje zájmy pozemkových vlastníků a finančníků – proto úvahy vyvolané uměleckými

a literárními díly pomalu dostávají ekonomický a politický nádech. Kavárny se stávají časem přístupné i nižším společenským vrstvám.

V Německu žádná „města“ neexistovala, ale i tady se objevovaly tzv. učené **stolní společnosti**, které se vymezovaly vůči politické praxi ještě více než salony. Jejich publikem byli měšťtí lidé při knížecí rezidenci. Tito měšťané se setkávají s aristokraty jako se sobě rovnými, tato sociální rovnost je možná pouze mimo stát, proto je toto publikum tajné a tato veřejnost je anticipována s vyloučením veřejnosti.

Stolní společnosti, salony i kavárny se značně lišily, ale měly společné základní rysy: 1. odehrávaly se v nich permanentní organizované diskuze soukromých osob, které nepředpokládaly rovnost statusu, ale apelovali na rovnost „pouhé lidskosti“. Díky těmto místům idea publika získala svou institucionální podobu a tím i objektivní oprávnění. 2. problémem se stávají oblasti dosud nezpochybňované, dříve vyhrazené jen interpretačnímu monopolu státních a církevních autorit. Umělecká díla se začala vytvářet pro trh a začala být trhem zprostředkována, čímž došlo k jejich profanaci cestou vzájemného dorozumívání, hledání a posuzování jejich smyslu. 3. zásadní neuzavřenost publika, které bylo součástí obrovského publika, ke kterému daná díla byla dostupná.

Dobře se dá vznik publika ilustrovat na publiku koncertním – do konce 18. st. byla hudba svázána výlučně s funkcemi reprezentativní veřejnosti. To se ale mění a z hudební produkce se stává zboží. Umění všeobecně se stává předmětem nezávislé volby a „vkus“ je vyjadřován i soudy laiků.

Prostředkem osvojení kultury se stává diskuze a vyčleňuje se profesionální umělecká kritika, která se snaží publikum v jeho soudech usměrňovat, případně i vychovávat pomocí argumentace. Nástrojem této kritiky se staly umělecké a kulturně kritické časopisy. Kritickým osvojením filosofie, literatury a umění začíná publikum chápat samo sebe jako živoucí proces osvěty. Tzv. morální týdeníky jako *Tater*, *Spectator* a *Guardian* nabízí publiku pohled do zrcadla, ono samo se stává předmětem „literatury“.

Použité zdroje:

Habermas, J. *The Public Sphere* in: Nash, K. ed. 2000. *Readings in Contemporary Political Sociology*. Oxford: Blackwell.

Habermas, J.: *Instituce veřejnosti* in: Habermas, J. 2000. *Strukturální proměna veřejnosti*. Praha: Filosofia.

Server on-line encyklopedie Wikipedie, on-line text: (<http://en.wikipedia.org/>)

Server

http://sweb.cz/Masstallovo/FHS/DKIB/Strukturalni_premena_veřejnosti.html

---

ⁱ **Jürgen Habermas** (nar. 18. června 1929 v Düsseldorfu) je německý filosof, politolog a sociolog, jednou u osobností Frankfurtské školy. Jeho dílo je považováno za Neomarxismus, zaměřuje se na základy sociologické teorie a epistemologie, analýzu kapitalistické průmyslové společnosti, demokracie a současné (zejména německé) politiky. Nejznámější je jeho koncept „veřejné sféry“.

(zdroj: <http://en.wikipedia.org/wiki/Habermas>)